

Knjižnica Muzeja Đakovštine Đakovo

UDK 026/021(497.5 Đakovo)

STRUČNI ČLANAK

Andrea Heđi

Romana Radišić

Muzej Đakovštine Đakovo

Građa koja se nalazi u knjižnici Muzeja Đakovštine vrijedan je dokaz života na području Đakovštine koji je još potrebno istražiti. Knjižni fond podijeljen je na Zavičajnu zbirku s podzbirkom Strossmayer, Opću zbirku te Zbirku rara, što čini oko 7500 jedinica građe. Zaposlenjem knjižničarke 2020. godine počinje proces registracije knjižnice i uređivanje građe prema stručnim načelima. Građa je najčešće pristizala darom i vlastitom nakladom, nešto rjeđe kupnjom. U Zavičajnoj zbirci vrijedi istaknuti ostavštinu Zvonka Benašića, promicatelja kulturnih inicijativa u gradu Đakovu, dok se u etnološkom dijelu Opće zbirke ističe ostavština Lucije Karalić, čuvarice narodnih običaja iz Gorjana. U svrhu zadovoljenja potreba djelatnika i korisnika, knjižnica nabavlja građu koja pokriva djelatnost Muzeja s posebnim naglaskom na digitalizirane novine. Svojim radom, objavom građe iz vlastite naklade na mrežnim stranicama Muzeja i *online* katalogom, knjižnica i Muzej otvaraju se javnosti i promiču važnost zaštite i prikupljanja knjižne građe.

Ključne riječi: muzejska knjižnica, zavičajna baština, Đakovo, Muzej Đakovštine, stare i rijetke knjige.

Knjižnica Muzeja Đakovštine počela je s radom u 2020. godini, no knjižna građa prikuplja se od početka djelovanja Muzeja. Ovaj rad donosi uvid u građu koja se nalazi u knjižnici i njezin značaj za Đakovštinu. Cilj mu je približiti rad i sadržaj knjižnice istraživačima i široj javnosti.

Od osnutka Muzeja Đakovštine prikupljana je i knjižna građa. Osiguranjem prostora i zaposlenjem knjižničarke počeo je proces organizacije i uređenja te registracije knjižnice. Muzejska knjižnica integralni je dio muzeja te podrška muzejskoj naobrazbi i servisima te muzejskim programima. Muzeji osim primarnih prikupljaju i sekundarne informacijske izvore (uključujući arhivske i knjižnične) na različitim medijima pohrane, koji svjedoče o ljudima, institucijama, mjestima, događajima, procesima, tradicijama, a važni su za tumačenje muzejskih zbirki ili određenih cjelina baštine.¹

Muzej Đakovštine od svojega osnutka 1951. godine obrazuje, pruža informacije i daje podršku istraživačima, muzealcima, studentima i svima zainteresiranima za povijest Đakovštine. U Muzeju su od samih početaka oblikovane arheološka, etnografska, kulturno-povijesna, numizmatička, zbirka umjetnina, zbirka NOB-a, arhiv, knjižnica, fototeka, hemeroteka.² Važnu ulogu u pružanju informacija i podrške radu Muzeja imala je knjižna građa koju su godinama skupljali djelatnici i koja je pristizala u Muzej najčešće darom ili kupnjom. Također, Muzej je od samog početka u okviru svojih financijskih i izdavačkih mogućnosti njegovao izdavačku djelatnost, o čemu svjedoče brojni tiskani katalogi izložbi od samog početka izložbenih aktivnosti, ali i knjige, katalogi te *Zbornik Muzeja Đakovštine*. Tako je već 1959. godine izdana prva monografija u nakladi Muzeja Đakovštine, autorice Hedvige Dekker, pod nazivom *Đakovo i njegova okolica kroz kulturno historijske spomenike*, a 1978. prvi broj *Zbornika*, u obliku monografije, također pod nazivom *Đakovo i njegova okolica*, knjiga prva, s podnaslovom *Zbornik Muzeja Đakovštine*, urednik je bio Ivica Šestan. Tiskanjem prve knjige u nakladi Muzeja osnovana je Biblioteka Muzeja Đakovštine. Prva tri zbornika tiskana su u obliku monografije, a od četvrtog broja postali su serijska publikacija pod nazivom *Zbornik Muzeja Đakovštine*, koji izlazi i danas.³ Još se na samim počecima Muzeja govori o knjižnici od 4000 svezaka⁴, dok trenutačni fond broji oko 7500 jedinica i postupno raste. Trenutačno je

-
- 1 Snježana RADOVANLIJA MILEUSNIĆ, „Osnove i primjena suvremenog muzejskog knjižničarstva u Hrvatskoj”, *Informatica museologica* 29, 1-2 (1998), 5. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/210983> (Pristupljeno 20. 7. 2023.).
 - 2 Krešimir PAVIĆ, „Povijesni pregled muzejske djelatnosti u Đakovu”, *Informatica museologica*, Vol. 13. No. 3-4, 1982., 23
 - 3 Branko OSTAJMER, „Bibliografija Zbornika Muzeja Đakovštine: 1/1978. – 10/2011.”, *Zbornik Muzeja Đakovštine*, Vol. 10, No. 1, 2011., 229
 - 4 *Đakovački list* 2. 2. 1957., broj 183, 3.

organiziran u tri zbirke; Zavičajnu s podzbirkom Strossmayer, Opću zbirku i Zbirku rara.

Zavičajnoj zbirci pripadaju one knjige koje se odnose na zavičaj ili su nastale, odnosno tiskane su na području zavičaja. Takva je građa od neprocjenjive važnosti za kraj, jer odražava njegov cjelokupan život, uključujući povijesni, gospodarski razvoj, društveni život i razvoj te socijalnu i političku situaciju i strukturu, kulturnu povijest, tradiciju i umjetničko stvaralaštvo.⁵ Iz tog je razloga Zavičajna zbirka Muzeja Đakovštine okosnica knjižnice Muzeja i najkorištenija zbirka među djelatnicima i vanjskim korisnicima. Podzbirka Strossmayer nametnula se sama po sebi zbog velikog utjecaja Josipa Jurja Strossmayera na fond, kroz koji se prožima njegova ostavština i utjecaj. Važno je istaknuti da knjižnica između ostalih publikacija o Strossmayeru čuva i korespondenciju Strossmayer – Rački u svojem fondu.

Zbirka rara okuplja knjige na njemačkom, latinskom, francuskom te hrvatskom jeziku i čini je nešto više od sto jedinica građe. Ova je građa zbog svoje krhkosti i vrijednosti dostupna za korištenje u prostoru knjižnice uz posebno odobrenje. Posebno vrijedi istaknuti građu tiskanu u Đakovu u tiskarama Matije Kraljevića, Makse Brucka i Biskupijske tiskare, koja svjedoči o životu Đakova. Zanimljivi su primjeri *Breznica i njezina prošlost*, tiskana 1910. godine, iz tiskare Kraljević i drug, te nekoliko školskih izvješća đakovačkih škola koja djelomično pokrivaju razdoblje od 1892. do 1970. godine, tiskanih u istoj tiskari, kao i u Biskupijskoj. Važan svjedok đakovačkog tiskarstva sačuvan u knjižnici broj je *Glasnika biskupije bosanke i srijemske* za 1881. godinu, prvi tiskan u Đakovu, gdje se nastavio tiskati do svojeg prestanka 1945. godine.⁶ Postojanje tiskara u Đakovu zasigurno je omogućilo veću brojnost tiskane građe u Đakovu i o Đakovu.

Građa je u Muzej pristizala najčešće razmjenom i darom drugih muzeja, ali dio građe pronađen je kao naslijeđe zgrade u kojoj je Muzej smješten, a koja je bila zgrada Županijske kotarske oblasti. Značajan broj građe pristigao je iz škola Đakovštine kao donacija, što je vidljivo po *ex librisima* (latinski: iz knjiga, izraz koji se, uz oblike *ex foliis*: iz listova i *ex bibliotheca*: iz knjižnice, kao otisnuti natpis stavlja na knjige, najčešće na unutarnju ili vanjsku stranu

5 Marina VINAJ, „Zavičajna knjižna baština đakovačkih riznica”, *Zbornik Muzeja Đakovštine*, Vol. 10, No. 1, 2011., 181–182.

6 Krešimir PAVIĆ, *Povijest đakovačkih tiskara*, Đakovo, 1987., 27.

korica ili na naslovnu stranicu, kao oznaka vlasništva⁷⁾ na nekim knjigama, kao i po broju časopisa koji obuhvaćaju teme odgoja i obrazovanja, kao što su *Školski i nastavni red*, *Prosvjetni glasnik*, *Prosvjeta*, *Savremena škola*, *Školski vrt*, *Kršćanska škola*, *Vjerni drug* i *Gimnastika*.

Ex librisi, inventarni brojevi i bilješke na knjigama svjedoče o životu tih knjiga prije dolaska u Muzej Đakovštine. Njihova vrijednost upravo su ti dokazi o podrijetlu, korištenju i pripadanju nekome prije dolaska u Muzej Đakovštine u kojemu one imaju dvostruku vrijednost, onu unutar teksta i kao svjedoci svojeg vremena te čine muzealije – predmete vrijedne čuvanja u muzeju. Posebnost takvih primjeraka je, osim što su rijetko sačuvani primjerci, i u njihovoj specifičnosti vezanoj za ljude, mjesta i vremena kojima su pripadali.

Opća zbirka sadrži građu vezanu za područja kojima se Muzej bavi – povijest, arheologiju, etnologiju i umjetnost te je najsuvremeniji dio fonda i kontinuirano raste zahvaljujući razmjeni publikacija s drugim muzejima i bliskim institucijama.

U Općoj zbirci nalaze se i rijetke jedinice građe koje tek treba prepoznati kao takve. Vrijedi istaknuti svih pet svezaka *Hrvatske enciklopedije*, tiskane 1941. – 1945. pod uredništvom Mate Ujevića⁸⁾, a čija je naklada, posebno petog sveska, gotovo uništena. U Zbirci rara smješteno je deset svezaka sabranih Voltairovih djela na francuskom jeziku, tiskanih 1784., za koje se može pretpostaviti da su pripadali Adamu Galauneru, učeniku Zemunske gimnazije čiji se *Rečnik francusko-srpskohrvatski* nalazi u referentnoj građi Opće zbirke.

Manji dio građe dar je privatnih korisnika. Posebno vrijedi istaknuti ostavštinu Zvonka Benašića, dugogodišnjeg promicatelja kulturnih, društvenih i sportskih inicijativa u gradu Đakovu.⁹⁾ Knjige koje su bile dijelom njegove privatne knjižnice značajne su za Zavičajnu zbirku, ujedno su to i knjige označene *ex librisom* te im se bez teškoće utvrđuje podrijetlo, što se ne može reći za znatan dio fonda. Za etnografski dio zbirke značajna je ostavština Lucije Karalić, učiteljice iz Gorjana koja se tijekom života posvetila očuvanju narodnih običaja i tradicije, s posebnim naglaskom na gorjanske ljelje.¹⁰⁾

7 *Ex libris*. URL: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=18748> (Pristupljeno 25. 7. 2003.).

8 *Hrvatska enciklopedija*. URL: <https://hemu.lzmk.hr/> (Pristupljeno 17. 7. 2023.).

9 Borislav BIJEIĆ, „In memoriam Zvonko Benašić“, *Zbornik Muzeja Đakovštine* 2013.

10 Ivan LOVIĆ, *Gorjanske ljelje*, Gorjani., 2012., 199.

Zahvaljujući tome što su knjige prikupljane od osnutka Muzeja, na nekima od knjiga postoje brojčane oznake za koje se pretpostavlja da su inventarni brojevi i/ili brojevi ulaska, no nisu sačuvane inventarne knjige (ili nisu postojale), dok su knjige ulaska građe u Muzej sačuvane dvije i sudeći prema njihovu sadržaju i brojčanim oznakama, trebalo bi ih biti mnogo više. Postojeće knjige ulaska barem su smjernica za određivanje podrijetla dijela knjiga i dokaz da su djelatnici Muzeja od samog osnutka vrijedno popisivali građu, uključujući i knjige. Od početka djelovanja Muzeja govori se o podjeli građe u stručne skupine,¹¹ dok Marija Malbaša govori o nedostatku knjižničnog osoblja u muzejima u Slavoniji,¹² što je vjerna slika i za Muzej Đakovštine.

Često su u muzejima, pa tako i u Muzeju Đakovštine, korišteni identični kriteriji za označavanje svih vrsta građe, bili to etnografski, povijesni, arheološki ili knjižni predmeti, pa čak i efemerna građa. Danas su nam ti zapisi presudni za prepoznavanje podrijetla građe i onda kada postoje, izuzetno važni za kreiranje kataložnih zapisa.

Muzej Đakovštine prikuplja i danas sekundarnu knjižnu, arhivsku te dokumentacijsku građu važnu za rad i djelatnost Muzeja te je pohranjuje i dio nje čuva u knjižnici. Iako je to građa koja nema velik materijalni značaj, u dokumentacijskom smislu ona je važna. To su isječci iz novina, pozivnice tiskane u nakladi Muzeja, deplijani, bilješke i slično.

Muzej Đakovštine tijekom svoje povijesti tri je puta mijenjao lokaciju, a dolaskom u treći, trenutačni prostor 2002. godine, stvoreni su uvjeti za bolji smještaj i organizaciju muzejske, a samim time i knjižne građe. Bilo je potrebno vrijeme i zalaganje djelatnika kako bi se izgradila dodatna zgrada za muzejske čuvaonice i knjižnicu. Za izgradnju depoa i prostora za knjižnicu zaslužan je u najvećoj mjeri ravnatelj Muzeja Đakovštine u mandatu od 2004. do 2021. godine, Borislav Bijelić. Njegova vizija i zalaganje rezultirali su dodatnom zgradom i prostorom koji je bio preduvjet za osnivanje knjižnice i smještaj povećane knjižne građe.

Nekoliko godina nakon izgradnje čuvaonice i opremanja prostora knjižnice policama namijenjenima za smještaj građe te nabave informatičke opreme za početak rada, a uz financijsku pomoć Ministarstva kulture i medija

11 *Đakovački list*. Isto.

12 Marija MALBAŠA, „Muzeji, biblioteke i arhivi u Slavoniji i njihova povezanost”, *Muzeologija* 19, 1975., 100.

Republike Hrvatske, zaposlena je knjižničarka 2020. godine i krenulo se u proces registracije knjižnice i stručnu obradu građe. Selidbe i neadekvatni prostori razlog su što je dio građe bio smješten na tavanu, zatvoren u kutijama i nije bio dostupan korisnicima. Za knjižničarku i osoblje koje je provodilo selidbu građe s tavana u knjižnicu bio je to opsežan posao čišćenja i organizacije građe na policama. Bez točnog popisa i informacije o broju i vrsti jedinica građe nije se mogao izraditi plan selidbe. Trebalo je predvidjeti prostor za časopise i novine, referentnu građu, odvojiti zavičajnu građu od općeg fonda. Danas je građa smještena na 45 m², a knjižnicu čini i dodatni prostor od 15 m² za korisnike knjižnice i smještaj Zbirke rara. Nakon gotovo godinu dana selidbe, čišćenja, organizacije i popisivanja u Excel tablice, knjižnica dobiva program za obradu građe Zaki i time počinje izgradnja kataloga koji je dostupan i otvoren za javnost na mrežnoj stranici Muzeja. Inventarna knjiga vodi se u samom programu, što ubrzava proces obrade koji se odvija kontinuirano uz ostale poslove. Veći dio fonda još treba obraditi, što je u planu do kraja 2025. godine.

Korisnici knjižnice najčešće su djelatnici, čiji rad prati i podupire nabava građe. Osim djelatnika, česti su upiti korisnika koji se bave temama povezanim s Đakovštinom u svrhu znanstvenih radova, završnih i diplomskih radova te genealoških istraživanja. Vanjski korisnici najčešće kao inicijalni upit šalju elektroničku poštu u kojoj navode usku temu za koju ne poznaju literaturu ili je upit genealoške prirode i za tražene informacije nisu dovoljne informacije iz kataloga. Kako bi se korisnicima osigurali dodatni izvori, krenulo se u nabavu digitaliziranih đakovačkih novina koje su dostupne u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici i u skladu s financijskim mogućnostima, planiran je nastavak nabave. Novine se često koriste kao izvor informacija i polazište daljnjih istraživanja u Muzeju Đakovštine. U knjižnici su korisnicima dostupne novine *Đakovački list*, glasilo Socijalističkog saveza radnog naroda za općinu Đakovo iz razdoblja od 1953. do 1989. godine, *Hrvatski list za razdoblje od 1921. do 1944. godine*, a digitalizacijom nabavljene su *Đakovačke pučke novine* za razdoblje od 1920. do 1928. godine i *Đakovačke hrvatske pučke novine* za 1913. i 1914. godinu. Značajan i brojčano vrijedan dio fonda, ponajviše kao slavonsko glasilo koje je u svojim rubrikama objavljivalo i vijesti iz Đakova i okolice, uvezani primjerci *Glasa Slavonije*, godišta od 1946. do 2007. godine, ustupljeni su od Muzeja Slavonije knjižnici Muzeja Đakovštine na korištenje.

Muzej Đakovštine od početka djelovanja, a osobito nakon pokretanja mrežne stranice, otvoren je i omogućuje da tiskana građa u nakladi Muzeja bude dostupna svima za pregledavanje i preuzimanje, i ta se tendencija nastavlja i danas. Postavljanjem kataloga za pretraživanje građe na stranicu Muzeja omogućena je nova dimenzija uvida u građu knjižnice. Katalog u skladu s modernim vremenom poveznica je s potencijalnim korisnicima knjižnice koje je tek potrebno privući kako bi se djelatnost knjižnice, a to je omogućivanje uvida u njezinu građu i korištenje građe, i ostvarila.

U vremenu što dolazi plan je „popunjavati rupe” u građi koja je važna, a nekompletirana, raditi na promociji vrijedne knjižnične građe i njezinoj trajnoj dostupnosti korisnicima, sakupljati, čuvati i promicati zavičajnu i ostalu vrijednu građu za rad Muzeja te biti otvoreniji javnosti i stvoriti atmosferu dostupnosti i otvorenosti korisnicima.

Literatura

- BIJELIĆ, Borislav. „In memoriam Zvonko Benašić”, *Zbornik Muzeja Đakovštine* 2013.
- Đakovački list* 2. 2. 1957., broj 183, 3.
- Ex libris*. URL: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=18748> (Pristupljeno 25. 7. 2003.).
- Hrvatska enciklopedija*. URL: <https://hemu.lzmk.hr/> (Pristupljeno 17. 7. 2023.).
- LOVIĆ, Ivan. *Gorjanske ljelje*, Gorjani, 2012., 199.
- MALBAŠA, Marija „Muzeji, biblioteke i arhivi u Slavoniji i njihova povezanost”, *Muzeologija* 19, 1975., 100.
- OSTAJMER, Branko. „Bibliografija Zbornika Muzeja Đakovštine: 1/1978. – 10/2011.”, *Zbornik Muzeja Đakovštine*, Vol. 10, No. 1, 2011., 229.
- PAVIĆ, Krešimir. *Povijest đakovačkih tiskara*, Đakovo, 1987., 27.
- PAVIĆ, Krešimir. „Povijesni pregled muzejske djelatnosti u Đakovu”, *Informatica museologica*, Vol. 13. No. 3-4, 1982., 23.
- RADOVANLIJA MILEUSNIĆ, Snježana. „Osnove i primjena suvremenog muzejskog knjižničarstva u Hrvatskoj”, *Informatica museologica* 29, 1-2 (1998), 5.

VINAJ, Marina. „Zavičajna knjižna baština đakovačkih riznica”, *Zbornik Muzeja Đakovštine*, Vol. 10, No. 1, 2011., 181–182.

SUMMARY

Andrea Heđi / Romana Radišić

LIBRARY OF THE MUSEUM OF THE ĐAKOVO REGION

The library at the Museum of Đakovo contains valuable evidence of life in the area, waiting to be explored. The book collection is divided into the Native Collection with the Strossmayer sub-collection, the General Collection, and the Rara Collection, amounting to approximately 7,500 items. A librarian was hired in 2020 to begin the process of correctly registering and organizing the library materials according to professional principles. Most of the materials were received as gifts or self-publishing, with fewer items purchased. The local collection highlights the heritage of Zvonko Benašić, a promoter of cultural initiatives in the town of Đakovo, while the ethnological section of the general collection showcases the legacy of Lucija Karalić, the keeper of folk customs from Gorjani. To cater to the needs of employees and users, the library acquires materials that cover the activities of the museum, with a special emphasis on digitized newspapers. By publishing materials from their own edition on the Museum's website and online catalogue, the library, and the Museum aim to open to the public, promoting the importance of protecting and collecting book materials.